

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Факультет економіки та управління
Кафедра економіки та економічної теорії**

ЛЯХОВИЧ ІЛОНА ВОЛОДИМИРІВНА

**Аналіз та оцінка галузевих ризиків в стратегії прийняття інвестиційних
рішень (на прикладі хлібопекарської галузі)**

спеціальність: 051 «Економіка»

освітньо-професійна (наукова) програма

Економіка та управління підприємством

випускна кваліфікаційна робота за освітнім ступенем «магістр»

Виконала студентка групи ЕУПм-21

Ляхович Ілона Володимирівна

_____ підпис

Науковий керівник:

д.с.-г.н., професор Гайда Ю.І.

_____ підпис

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

«__» _____ 20__р.

Завідувач кафедри

_____ підпис

АНОТАЦІЯ

Ляхович І.В. Аналіз та оцінка галузевих ризиків в стратегії прийняття інвестиційних рішень (на прикладі хлібопекарської галузі). – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 051 “Економіка”, освітньо-професійної програма «Економіка та управління підприємством». – Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2021.

У роботі проведено діагностику стану хлібопекарської галузі та ідентифіковано потенційних ризики даної галузі, розглянуто теоретичні основи формування та реалізації системи ризик-менеджменту та запропоновано напрямки розробки адаптивної політики управління галузевими ризиками.

SUMMARY

Liakhovych I.V. Analysis and assessment of industry risks in the investment decision-making strategy (on the example of the bakery industry). – Manuscript.

Research for gaining the master’s degree on specialty 051 “Economics”, education program “Economy and management of an enterprise”. – West Ukrainian national university, Ternopil, 2021.

The graduate qualification work diagnoses the state of the bakery industry and identifies potential risks in this industry, considers the theoretical foundations of the formation and implementation of risk management system and suggests ways to develop an adaptive policy for industry risk management.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження галузевих ризиків.....	6
1.1. Сутнісна характеристика галузевих ризиків та їх класифікація.....	6
1.2. Сучасні методичні підходи до аналізу та оцінки галузевих ризиків.....	10
1.3. Роль ризик-менеджменту в стратегії прийняття інвестиційних рішень...	16
Висновки до розділу 1.....	20
РОЗДІЛ 2. Аналіз та оцінка галузевих ризиків в хлібопекарській галузі... 	22
2.1. Загальна характеристика хлібопекарської галузі та трендів її розвитку.....	22
2.2. Оцінка рівня галузевих ризиків в хлібопекарській галузі.....	31
2.3. Аналіз впливу галузевих ризиків підприємства на стратегію прийняття інвестиційних рішень.....	35
Висновки до розділу 2.....	40
РОЗДІЛ 3. Напрямки удосконалення ризик-менеджменту в хлібопекарській галузі.....	43
3.1. Формування стратегії управління галузевими ризиками.....	43
3.2. Можливості та шляхи зниження рівня галузевих ризиків.....	47
Висновки до розділу 3.....	52
ВИСНОВКИ.....	53

ВСТУП

Хлібопекарська галузь – важлива галузь харчової промисловості та відіграє значну роль в секторі економіки України. Основне завдання цієї галузі полягає в забезпеченні населення необхідними якісними продуктами харчування і забезпеченні її продовольчої безпеки.

Однією з особливостей хлібопекарської галузі є концентрація частини виробничих потужностей на великих підприємствах і, одночасно, наявність великої кількості малих підприємств різних форм власності. Галузь представлена як новачками - приватними пекарнями, так і колишніми державними хлібозаводами.

Продукція хлібопекарської промисловості характеризується великою різноманітністю. У загальному обсязі валової продукції харчової промисловості частка хлібопекарської галузі становить понад 15%, питома вага її виробничих основних фондів в основних фондах харчової промисловості - 8%.

Незважаючи на відносно стабільний попит на продукцію галузі, в останні роки помітним є тренд незначного спаду обсягів виробництва. Таке явище зумовлено низкою чинників, серед яких слід виділити прагнення багатьох споживачів дотримуватися більш здорового способу харчування.

Найбільшою проблемою хлібопекарської галузі є нестача фінансових ресурсів, що, в свою чергу, робить галузь менш привабливою для інвесторів.

Актуальність теми. Підприємства хлібопекарської промисловості в процесі своєї життєдіяльності зіштовхуються з ризиками різного роду характеру, які безпосередньо впливають на результати їхньої діяльності. Аналіз стану розвитку хлібопекарської галузі показує, що рівень впливу комплексу ризиків, в т.ч. галузевих, з кожним роком все більше зростає. А тому впровадження системи управління ризиками в хлібопекарській галузі забезпечить її більш ефективне функціонування. Таким чином, актуальним науковим та практичним завданням на сьогодні є розроблення дієвих методів нейтралізації та усунення галузевих ризиків галузі.

Поняття «ризик» та питання «ризик-менеджменту» були об'єктами досліджень таких науковців, як Балабанов І.Т., Акофф Р., Райзберг Б.А., Бланк І.А., Корнійчук М.Т., Кейнс Дж., Непман Л.Н., Ястремський О.І., Стенфінд Р. та інші. Проте варто підкреслити, що досліджень проблеми класифікації та управління ризиками у хлібопекарській галузі все ще проведено недостатньо.

Метою магістерської роботи є дослідження впливу галузевих ризиків на хлібопекарську галузь та визначення напрямків удосконалення ризик-менеджменту в цій галузі.

Досягнення поставленої мети передбачало виконання наступних завдань:

- охарактеризувати галузевий ризик та особливості його формування;
- узагальнити методичні підходи щодо оцінки галузевого ризику;
- оцінити галузеві ризики хлібопекарської галузі;
- проаналізувати ризик-менеджмент в стратегії прийняття інвестиційних рішень;
- дослідити напрями управління галузевими ризиками у хлібопекарській галузі.

Об'єктом дослідження є галузеві ризики в хлібопекарській галузі.

Предметом дослідження магістерської роботи є процеси формування, оцінки та управління галузевим ризиком.

Практична цінність магістерської роботи полягає в тому, що результати, які отримані в ході проведеного дослідження, можуть бути застосовані на підприємствах хлібопекарської галузі з метою вдосконалення ризик-менеджменту в стратегії прийняття ними інвестиційних рішень.

Магістерська робота включає у себе вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел.

Загальна кількість сторінок становить 57 сторінок. У роботі представлено 15 таблиць, 11 рисунків та 35 джерел використаної літератури.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ГАЛУЗЕВИХ РИЗИКІВ

1.1. Сутнісна характеристика галузевих ризиків та їх класифікація

Діяльність будь-якого підприємства пов'язана з деякою невизначеністю розвитку ситуації в майбутньому. Приймаючи те чи інше рішення підприємство може стикнутися з певними ризиками як в процесі свого функціонування, так і на момент свого заснування.

Основними причинами виникнення ризику є безперервна зміна умов діяльності підприємств галузі, зміна поведінки суб'єктів ринку, незнання цілей та мети розвитку тощо.

Поняття «ризик» вивчали чимало вчених, які обмірковували його по-різному (табл.1.1).

Таблиця 1.1

Тлумачення поняття «ризик»

Автор	Тлумачення
Волков О.І., Сакляренко В.К.	«Ризик – це ймовірність виникнення втрат або зниження доходів в порівнянні з допустимим варіантом» [2, с.174]
Івченко І.Ю.	«Ризик – це ймовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом» [3, с.18]
Машина Н.І.	«Ризик – це дія, яка тією чи іншою мірою загрожує суб'єкту певною втратою» [4, с. 14]
Пасічник В.Г., Акіліна О.В.	«...сутність ризику полягає в тому, що кожному підприємству постійно загрожує втрата прибутку і платоспроможності при здійсненні господарсько-фінансової діяльності під впливом непередбачених змін внутрішнього середовища» [5, с.168]

Примітка. Складено автором на основі [1]

На нашу думку, ризик – це кількісно вимірювана невизначеність, тобто можливість з певною ймовірністю настання певних подій з негативними наслідками. Одним із видів ризиків, з якими зіштовхуються підприємства в процесі свого формування та життєдіяльності є галузевий ризик.

«Галузевий ризик - це ймовірність втрат у результаті змін в економічному стані галузі та ступенем цих змін як усередині галузі, так і в порівнянні з іншими галузями» [6].

Галузевий ризик впливає на усі напрямки діяльності компаній певної галузі. «Технічні інновації в суміжних або споріднених галузях або зміни споживчих звичок можуть призвести до змін попиту, а це може негативно вплинути на конкретну галузь економіки і, отже, стати причиною галузевого ризику» [7]. Іншими передумовами галузевого ризику є державне регулювання економічного сектору або зростання цін на сировину, наприклад, на базову сировину.

На думку Вальравена К. Д. «... галузевий ризик безпосередньо пов'язаний із ступенем мінливості в діяльності галузі в економічному і фінансовому плані, в абсолютному сенсі і в порівнянні з іншими галузями. Чим більше мінливість галузі, тим більший ступінь ризику» [8, с.81].

Галузевий ризик – це ймовірність зменшення фінансових ресурсів підприємства галузі внаслідок змін в економічному стані цієї галузі. Даний вид ризику безпосередньо пов'язаний зі ступенем змін в економічному та фінансовому стані галузі, рівнем внутрішньогалузевої конкуренції, схильністю стану окремих галузей до циклічних коливань та стадії життєвого циклу (наприклад, кожна стадія розвитку галузі характеризується специфічними для неї темпами продажу, рівнем доходів тощо).

Галузі, як і організації, є відкритими системами, тобто знаходяться у взаємодії з зовнішнім середовищем. Одночасно з цим кожна галузь господарства має свої особливості, свою специфіку, обумовлену структурою галузі.

Економічні параметри галузей можуть змінюватися у часі під впливом різних чинників. Таким чином, виділяють первинну та динамічну величини ризиків галузевих ринків. «Первинна величина ризику вимірюється за допомогою показника ймовірності отримання певної суми прибутку на капітал (для оцінки «прибутковості» доцільно використовувати показник рентабельності виробництва), тобто, за визначенням є відносною величиною. Динамічна величина ризику виникає внаслідок зміни економічних параметрів галузі» [9, с.147]. Варто відмітити, що зміни економічних параметрів можуть стосуватися однієї галузі або групи галузей. Також, виділяють відхилення економічних параметрів певної галузі, порівняно з іншими галузями чи підгалузями.

Величина ризику галузі також залежить від результатів діяльності інших підприємств галузі, особливо лідерів, рівня конкуренції як всередині галузі, так і поза її межами та характеру її впливу.

Сутність ризику проявляється через його різновиди. «Класифікація видів ризику розглядається на мікро-, мезо- та макрорівнях. На макрорівні виділяють загальнодержавний ризик. Даний вид визначає умови розвитку країни за обмежених можливостей маневру ресурсами» [10]. Загальнодержавний ризик країни здійснює вплив на інвестиційну та інноваційну активність підприємств та визначає вибір стратегічного напрямку підприємницької діяльності.

На мікрорівні виділяють зовнішні та внутрішні ризики організації як окремого суб'єкта господарювання. Галузевий ризик, в свою ж чергу, відноситься до мезорівня та поділяється на:

- 1) ринковий ризик;
- 2) адміністративно-законодавчий ризик;
- 3) соціально-демографічний ризик;
- 4) екологічний та природно-кліматичний ризик.

Охарактеризуємо детальніше кожен з видів галузевого ризику, фактори, які його визначають та можливі наслідки для галузі (табл. 1.2)

Види галузевого ризику та їхні наслідки

Вид ризику	Характеристика виду ризику	Фактори, які впливають на вид ризику	Можливі наслідки для галузі
Ринковий ризик	Даний вид ризику визначає ймовірність втрат по балансових і позабалансових позиціях і поділяється на валютний, який зв'язаний з курсом валют, процентний та фондовий, який пов'язаний із зміною акцій та облігацій, ризику.	<ul style="list-style-type: none"> - зміна курсу іноземних валют; - зміна процентних ставок; - наявність ТНК в галузі; - ступінь конкуренції в галузі; - збільшення ринкової ціни на товари; - поява сильніших конкурентів на ринку або ж монополізація ринку. 	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення рівня прибутку підприємств в галузі; - зміцнення сильних конкурентів, тим самим усунення представників малого бізнесу.
Адміністративно-законодавчий ризик	Сутність ризику визначає ступінь підпорядкованості і нормативно-правовим актам.	<ul style="list-style-type: none"> - частка підприємств приватної та державної власності в галузі; - рівень стабільності нормативно-правової бази. 	<ul style="list-style-type: none"> - уповільнення інтеграційних процесів в галузі; - неефективність підприємницької діяльності в галузі.
Соціально-демографічний ризик	Даний вид ризику полягає в забезпеченні потрібними трудовими ресурсами для соціальної стабільності галузі.	<ul style="list-style-type: none"> - трудовий потенціал галузі; - рівень плинності кадрів; - середньостатистична заробітна плата; - кваліфікація персоналу; - соціально-демографічна ситуація в країні; - рівень безробіття. 	<ul style="list-style-type: none"> - низький рівень трудового потенціалу в галузі; - низький рівень кваліфікації персоналу; - рівень соціальної нестабільності галузі.

Екологічний та природно-кліматичний ризик	Сутність ризику визначає ступінь екологічної безпеки та впливу природно-кліматичних умов на виробництво.	- несприятливі природно-кліматичні умови (зміна клімату, посуха, землетрус); - можливість виникнення надзвичайних і аварійних ситуацій; - дотримання екологічних норм; - екологічність та якість як сировини, так і готової продукції.	- високий рівень забрудненості навколишнього середовища; - заміна якості продукції; - виготовлення небезпечної продукції.
---	--	---	---

Примітка. Складено автором на основі [11]

Проаналізувавши кожен з видів ризику і оцінивши ймовірність їх настання, підприємства галузі зможуть суттєво зменшити невизначеність ситуації при прийнятті певного рішення.

1.2. Сучасні методичні підходи до аналізу та оцінки галузевих ризиків

Аналіз та оцінка галузевого ризику мають на меті визначення можливих загроз, які впливають на діяльність підприємства у галузі, для розробки заходів по їх усуненню або мінімізації. Це, в свою чергу, сприятиме стабільному розвитку економіки держави в цілому. На рівень галузевого ризику, впливають ряд факторів, а саме діяльність підприємства в галузі та її конкурентів, ефективність функціонування підприємства всередині однієї і тієї ж галузі та стійкість їхньої діяльності.

Виділяють декілька підходів щодо оцінки галузевого ризику. До основних слід віднести вимірювання є визначення рівня коливань (або відхилень) в результатах діяльності галузі по відношенню до результатів діяльності ринку або всієї економіки.

«Галузевий ризик, в такому випадку, визначається як середньоквадратичне відхилення від математичного очікування в короткостроковому періоді, а в довгостроковому – від лінійного тренду. В короткостроковому періоді виробничі потужності підприємств галузі залишаються незмінними, а змінюється тільки інтенсивність їх використання, тому ми порівнюємо фактичні значення з плановими. У довгостроковому періоді більш вірним буде розрахунок ступеня ризику через вимірювання відхилень від сталої тенденції розвитку, яка графічно відображається лінією тренду. Такий підхід виправданий ще й тому, що дає можливість проілюструвати реальний стан справ у галузі: зростаючий тренд відобразить становлення й розвиток галузі, тоді як спадний тренд буде означати, що дана галузь знаходиться в депресивному стані та потребує стимулювання та підтримки з боку держави» [6, с.33].

В статистичному аналізі, реакцію коливань діяльності підприємств галузі на зміну зовнішніх факторів, які характеризують загальний стан економіки, вимірюють за допомогою коефіцієнта В-коефіцієнта. Якщо В-коефіцієнт більший за 1, то рівень галузевого ризику є високим, а якщо В-коефіцієнт менший за 1, то низьким. Оптимальним вважається значення рівне 1.

Сутність такої методики полягає у використанні регресійної моделі або метода факторного аналізу за наявності бази даних макроекономічних показників за достатньо тривалий період часу. Рівень галузевого циклу є динамічним, оскільки величина В-коефіцієнта змінюється, зважаючи на діловий цикл. Саме тому аналіз слід проводити як у статистиці, так і у динаміці.

Даний аналіз є специфічним та достатньо складним, тому при неможливості його використання існують інші альтернативні методики.

«Критерії галузевого ризику враховують два фактори при розрахунку глобальної оцінки галузевого ризику:

- циклічність;
- конкурентні ризики та зростання» [12, с.2].

Циклічність є першим фактором у оцінці галузевого ризику за критеріями і має два підфактори: циклічність доходів галузі та циклічність прибутковості галузі. Вважається, що чим більш циклічним є рівень прибутку галузі, тим більше цей фактор буде сприяти кредитному ризику для підприємств, що працюють у цій галузі.

«Компанії, які працюють у циклічних галузях, повинні мати змогу зменшувати свої основні витрати в умовах спаду, оскільки доходи зменшуються. Саме тому, промисловий ризик буде більшим для циклічних галузей з високими постійними витратами, таких як автомобільна промисловість» [12, с.5].

Другим фактором у оцінці галузевого ризику за критеріями є конкурентний ризик та зростання. Згідно із дослідженнями М. Портера рівень конкуренції у галузі визначається бар'єрами входу та виходу із галузі, інтенсивністю дій конкурентів, ринковою здатністю покупців, силою впливу постачальників, наявністю товарів-замінників, політичними та соціальними чинниками. Таким чином, для фактора конкурентного ризику виділяють чотири підфактори:

- ефективність бар'єрів для входу в галузь;
- рівень і тенденція норми прибутку галузі;
- ризик світових змін та заміни продуктів, послуг та технологій;
- ризик у тенденціях зростання.

Ці фактори, в свою чергу, обумовлюють низький, середній та високий ризику, характерні риси яких відображено у табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Характерні риси оцінки підфакторів критеріїв галузевого ризику

Фактор	Низький рівень ризику	Середній рівень ризику	Високий рівень ризику
Ефективність бар'єрів для входу в галузь	Бар'єри для входу високі і ефективні в обмеженні певними учасниками.	Бар'єри для входу обмежені, але частково ефективні при виключенні певних учасників.	Бар'єри для входу дуже низькі або неіснуючі.

Продовження таблиці 1.3.

Рівень і тенденція прибутку галузі	Учасники галузі демонструють стабільний або збільшення операційного прибутку.	Операційний прибуток є нижчим, ніж у конкурентів.	Матеріальний або фактичний тиск на операційний прибуток.
Ризик світових змін та заміни продуктів, послуг та технологій	Ніякої помітної заміни ризику поза межами галузі.	Обмежена ймовірність заміни ризику поза межами галузі.	Високий ризик перспективних або фактичних замінь з боку галузі.
Ризик у тенденціях зростання	Продажі галузі зростають за рік при рівні, рівному до або швидше номінального ВВП зростання.	Продажі галузі між 1% і швидкістю номінального зростання ВВП за рік, враховуючи, що номінальне зростання ВВП перевищує 1%.	Продажі галузі зростають менше, ніж на 1% або зменшуються в середньостроковій перспективі.

Примітка. Складено автором на основі [12,с.6].

Дані з таблиці 1.3. поєднують для отримання оцінки конкурентоспроможності та зростання в діапазоні між 1 та 6 (табл. 1.4).

Таблиця 1.4.

Визначення конкурентоспроможної оцінки ризиків та зростання галузі

Оцінка рівня конкурентних ризиків та зростання	Поєднання оцінок з таблиці 1.3
1. Дуже низький ризик	Усі субфактори мають низький ризик.
2. Низький ризик	Три субфактори мають низький ризик, а один субфактор - середній.
3. Проміжний ризик	1) Три субфактори мають середній ризик, а один - середній або низький; 2) Два субфактори мають середній ризик та два - низький ризик; 3) Один підфактор є високим ризиком, а інші три - будь-яка комбінація низького та / або середнього ризику.
4. Помірно високий ризик	Два з субфакторів оцінюються як високоризикові, а два інших мають середній або низький ризик.

5. Високий ризик	Три з субфакторів мають високий ризик, а один - середній або низький.
6. Дуже високий ризик	Усі чотири субфактори мають високий ризик.

Примітка. Складено автором на основі [12, с.6]

Рівень галузевого ризику, безпосередньо, пов'язаний із стадією життєвого циклу підприємств галузі, а також із внутрішньогалузевим середовищем конкуренції.

Промисловий життєвий цикл галузі включає в себе 5 стадій, які різняться характерними особливостями в реалізації короткострокових та довгострокових планів:

- 1) народження (первинний розвиток галузі);
- 2) дитинство (швидко прискорене зростання);
- 3) юність (розмірене зростання);
- 4) зрілість (стабілізація і зрілість ринку);
- 5) старіння (зниження зростання і спад).

«Рівень внутрішньогалузевої конкуренції є джерелом інформації про стійкість підприємницьких фірм у даній галузі по відношенню до фірм інших галузей і, як правило, служить оцінкою галузевого ризику» [13, с.52].

Ступінь внутрішньогалузевої конкуренції формується на основі таких чинників:

- купівельна спроможність покупців;
- рівень цінової та нецінової конкуренції;
- бар'єри входу організації в галузь;
- соціально-політичне становище;
- ринкова здатність постачальників;
- наявність або недостатність близьких і конкурентоспроможних за ціною замінників.

Аналіз та оцінка галузевих ризиків дає змогу визначити основні резерви розвитку галузей та економіки в цілому. Резерви, в свою чергу, поділяються на внутрішні та зовнішні.

Зовнішні галузеві резерви пов'язані із часткою галузі у структурі національної економіки та ступенем її кореляції, а внутрішні, в свою чергу, залежать від характерних особливостей всередині певної галузі. За допомогою даного аналізу можна об'єктивно оцінити можливі ризики та створити ефективні заходи щодо їх усунення.

Важливим ключовим завданням для інвесторів є вибір об'єктів інвестування в ті галузі, які мають найкращі перспективи розвитку та забезпечення найбільшої дохідності. Даний вибір базується на оцінці інвестиційної привабливості як підприємства, так і галузі в цілому, а також на формуванні стратегії прийняття інвестиційних рішень. При позитивних результатах оцінки розробленої інвестиційної стратегії, що відповідають обраним критеріям і характеру, вона приймається підприємством до реалізації. Кожен випадок має свої винятки, саме тому підприємства потрібні постійно враховувати галузевий ризик при будь-якому виді діяльності.

Ще одна методика оцінки галузевого ризику базується на застосуванні рейтингової системи оцінки. Метою цієї системи оцінки є порівняння галузей по отриманими показниками.

Галузевий ризик, в даному випадку, оцінюється за допомогою розрахунку інтегрального показника галузевого ризику (ΓPi) за формулою 1.5:

$$\Gamma Pi = Pi * Vi, \quad (1.5)$$

де Pi - кількість балів, присвоєне певному фактору;

Vi - вага показників галузевого ризику в інтегральному показнику.

Визначення структури та основних факторів ризику дозволить вибрати ефективні механізми впливу на кожен значущий для галузі чинник галузевого ризику. Сума всіх вагових факторів повинна дорівнювати 1,0. Значимість того чи іншого фактора в структурі галузевого ризику визначається в діапазоні від 0

до 1. Корируючий коефіцієнт встановлюється з точки зору значущості фактора в загальній структурі ризику.

Таким чином, оцінка галузевих ризиків є важливою при розробці стратегії розвитку галузі: формується масив інформації про загальну ситуацію та можливості зростання галузі. Аналіз та оцінка галузевий ризиків дає також можливість виявити резерви розвитку галузей та економіки в цілому.

1.3. Роль ризик-менеджменту в стратегії прийняття інвестиційних рішень

Управління галузевими ризиками здійснюється через розробку, прийняття і реалізацію стратегічних рішень, маркетингової і цінової політики, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності підприємства галузі. Відповідно до вибраної стратегії конкурентоспроможності (лідерства по витратам, диференціації або фокусування), на постійній основі можливо аналізувати чинники галузевого ризику і коригувати тактику і стратегію підприємства.

Управління галузевими ризиками орієнтоване на збільшення капіталізації підприємства, яке досягається за рахунок злиття і поглинання.

Основні напрямки регулювання галузевих ризиків, на наш погляд, повинні включати в себе два напрямки розвитку: тактичну стратегію, пов'язану з адаптацією до реалій економічного спаду, і розробку стратегії посткризового розвитку. У зв'язку з цим, можна виділити дві групи механізмів управління галузевими ризиками: механізм адаптації і механізм посткризового розвитку.

Першочерговим завданням є нівелювання і згладжування поточних фінансових показників, що реалізуються на рівні підприємств через такі інструменти, як оптимізація витрат і реструктуризація; на рівні держави через митну політику, субсидування і стимулювання попиту за допомогою державного замовлення.

Ключовим механізмом посткризового розвитку є розробка стратегії підвищення конкурентоспроможності галузей, яка ґрунтується на управлінні ключовими факторами конкурентоспроможності, які для тієї чи іншої галузі характеризуються найбільшим рівнем ризику [14, с.21].

Стратегія прийняття інвестиційного рішення відіграє важливу роль при стратегії зростання галузі та спрямована на довгостроковий термін і передбачає вибір найкращих заходів задля зміцнення галузі своїх позицій на ринку. Дана стратегія включає у себе виконання заходів щодо:

- 1) забезпечення реалізації цілей інвестиційного характеру на довгостроковий період;
- 2) визначення конкурентних переваг певної галузі на відміну від інших;
- 3) забезпечення раціонального використання внутрішньо-інвестиційного потенціалу підприємства;
- 4) усунення негативних наслідків, які впливають на діяльність галузі.

До нових напрямків управління ризиками слід віднести ризик-менеджмент, який дає змогу визначити ризики, врахувавши їхні допустимі параметри та взаємозв'язки між різними категоріями ризиків, контролюючи свою ризикову позицію задля вдосконалення практичних навиків управління ними. Дана система включає у себе заходи за допомогою яких можна або ж усунути ризики, або ж мінімізувати їхній вплив, саме тому перед початком даного аналізу спочатку потрібно здійснити проведення аналізу підприємства галузі та оцінити їхню фінансово-економічну діяльність.

«Управління ризиками – це процес, який повинен починатися вже на стадії розробки стратегії компанії, причому з участю її власників, оскільки саме власники повинні задати планку так званого «ризик-апетиту», тобто максимальний рівень сумарного ризику, на який буде готова йти компанія. «Ризик-апетит» нерозривно пов'язаний із стратегією» [15,с.158]. Таким чином, нижчому рівню «ризик-апетиту» відповідають такі стадії, на котрих визначаються стратегічні цілі та отримання стабільного прибутку з

мінімальними витратами, а на вищому рівні, відповідно, освоєння нової ринкової ніші та модернізація виробництва .

Незважаючи на те, що «... управління ризиками має бути інтегроване в загальний процес управління компанією, доцільно аби служба ризик-менеджменту була організаційно незалежна від інших функціональних підрозділів, тобто безпосередньо підкорялася вищому керівництву. Річ у тому, що завдання служби ризик-менеджменту полягає в забезпеченні стійкості цього процесу, в чому керівники інших підрозділів безпосередньо не зацікавлені» [15, с.158].

Ризик-менеджмент є також важливим елементом системи забезпечення економічної безпеки діяльності підприємств галузі, оскільки завдяки забезпеченню ефективної організації процесу ризик-менеджменту підприємство зменшує ймовірність настання ризикових подій у всіх секторах своєї діяльності.

Ризик-менеджмент виконує певні функції, а саме:

- 1) функції об'єкту управління;
- 2) функції суб'єкта управління.

Функції об'єкта управління полягають в зменшенні рівня ризику, визначення всіх можливих видів ризику, їх наслідків та системи по їх усуненню.

«Функції суб'єкта управління включають прогнозування, організація, координацію та контроль. Фактично, контролюючи ризики, служба ризик-менеджменту контролює весь процес управління організацією в цілому, виконуючи, тим самим, функцію внутрішнього контролю» [15, с.159].

Для підприємств певної галузі є важливим розробка системи управління ризиком, яка полягає у:

- визначенні факторів ризику, їх впливу та наслідків;
- створенні ефективної системи оцінки і контролю прийнятих рішень та усунення ризиків;

- створенні спеціального підрозділу або доручення цих обов'язків працівнику та створенні резервних фінансових ресурсів для погашення заборгованості, пов'язаної з різного роду характеру ризиками.

Схема організації ризик-менеджменту представлена на рис. 1.6.

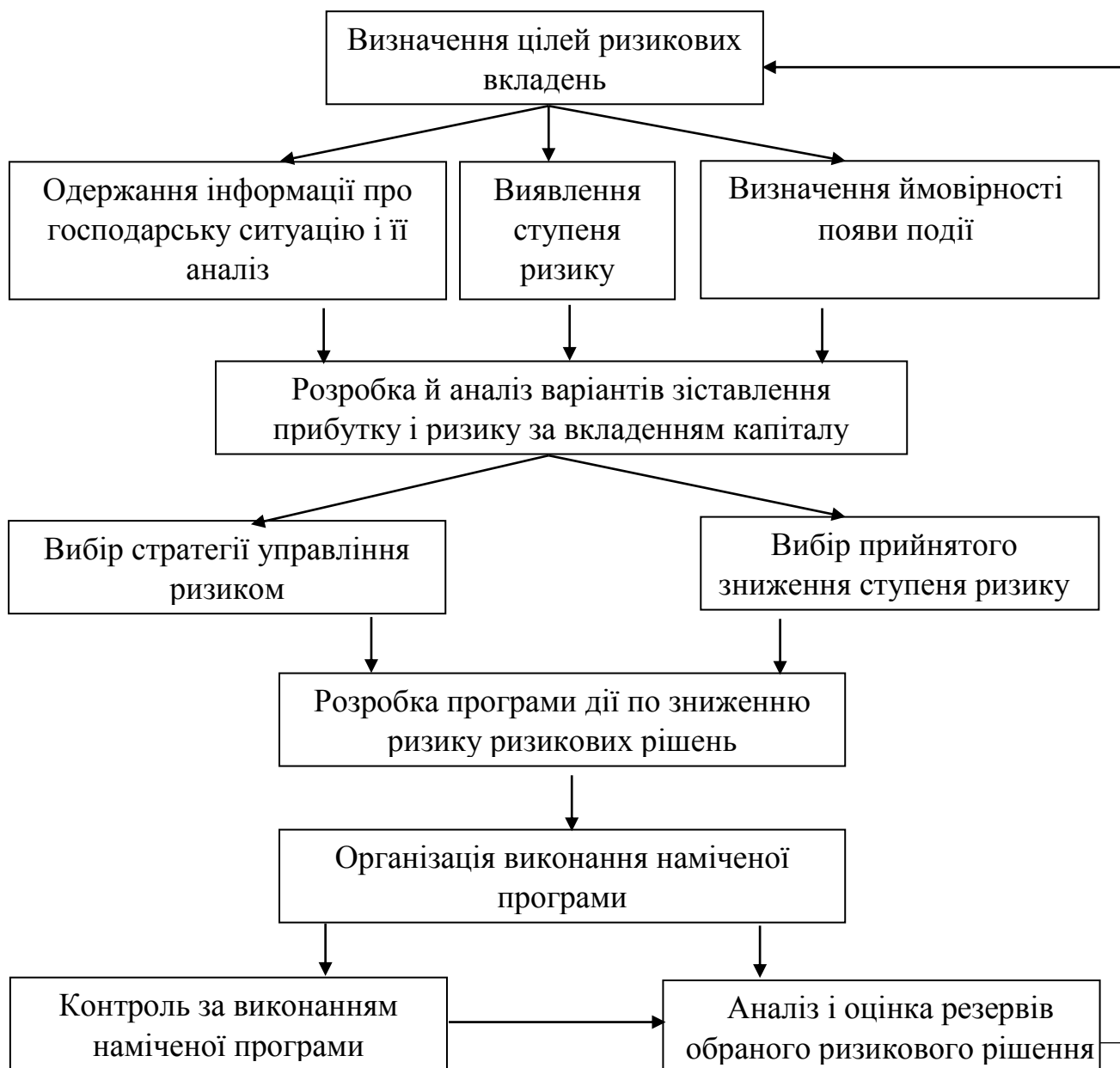

Рис 1.6.Схема організації ризик-менеджменту
Примітка. Складено автором на основі [16]

«Ризик-менеджмент є інструментом зниження небезпек у діяльності підприємств. Забезпечення виконання функцій ризик-менеджменту дозволяє прогнозувати ймовірність виникнення несприятливих ситуацій та зменшувати кількість неефективних управлінських рішень» [17, с.201-202].

Ефективна система ризик-менеджменту сприяє у прийнятті стратегічних і тактичних управлінських рішень, що, в свою чергу, зменшує кількість помилок та позитивно впливає на діяльність підприємства.

Таким чином, ефективна система ризик-менеджменту сприятиме стабільній діяльності підприємств галузі, що, в свою чергу, є позитивним для економіки країни.

Висновки до розділу 1

Галузевий ризик визначається як ймовірність відхилення економічних результатів діяльності підприємств галузі від запланованих в результаті внутрішніх та зовнішніх змін на галузевому ринку.

Сутність галузевого ризику полягає в його мінливості і залежить від структури галузі та її конкурентоспроможності, а також від етапу життєвого циклу, на якому знаходиться галузь, і попиту на продукцію. Таким чином, чим нижчі показники діяльності лідерів галузі, тим вищий рівень галузевого ризику; чим вищий рівень конкуренції у галузі, тим вищий рівень ризику для підприємств галузі.

Виділяють чотири види галузевого ризику, а саме соціально-демографічний, адміністративно-законодавчий, ринковий ризик, екологічний та природно-кліматичний ризику.

Щоб подолати невизначеність і спрогнозувати ймовірність і збиток від того чи іншого ризику, проводиться аналіз галузевих ризиків. У сучасних умовах оцінка галузевого ризику є базою для управління ризиками, а також основою для прийняття управлінських рішень.

Проаналізовані в роботі методики оцінки галузевих ризиків дозволяють визначити фактори, які впливають на величину ризику, та їх наслідки.

Для ефективного управління ризиками існує система ризик-менеджменту, сутність якої полягає у визначенні причин ризиків, їх аналізі, виборі та

застосуванні методів по їх усуненні. Дієва система ризик-менеджменту дозволяє підвищити ефективність діяльності підприємств галузі.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ГАЛУЗЕВИХ РИЗИКІВ В ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

2.1. Загальна характеристика хлібопекарської галузі та трендів її розвитку

Хлібопекарська промисловість включає у себе підприємства, котрі займаються виробництвом, імпортом, оптовою та роздрібною торгівлею хлібобулочними виробами. Хліб і хлібобулочна продукція є поширеними і важливими продуктами харчування як з економічної, так і з культурної точки зору та споживається всіма категоріями населення, незалежно від місця проживання, статі, соціального статусу та рівня доходів, що, в свою чергу, гарантує продовольчу безпеку держави.

Дана галузь економіки вважається однією із найстаріших, пік її діяльності сягає 70-х років ХХ століття, саме тоді активно почали будуватися хлібозаводи та розширюватися асортимент продукції.

Розглянемо вагову структуру переробної промисловості у 2010 та 2016 роках (у відсотках), в тому числі харчової промисловості (рис. 2.1. та 2.2).

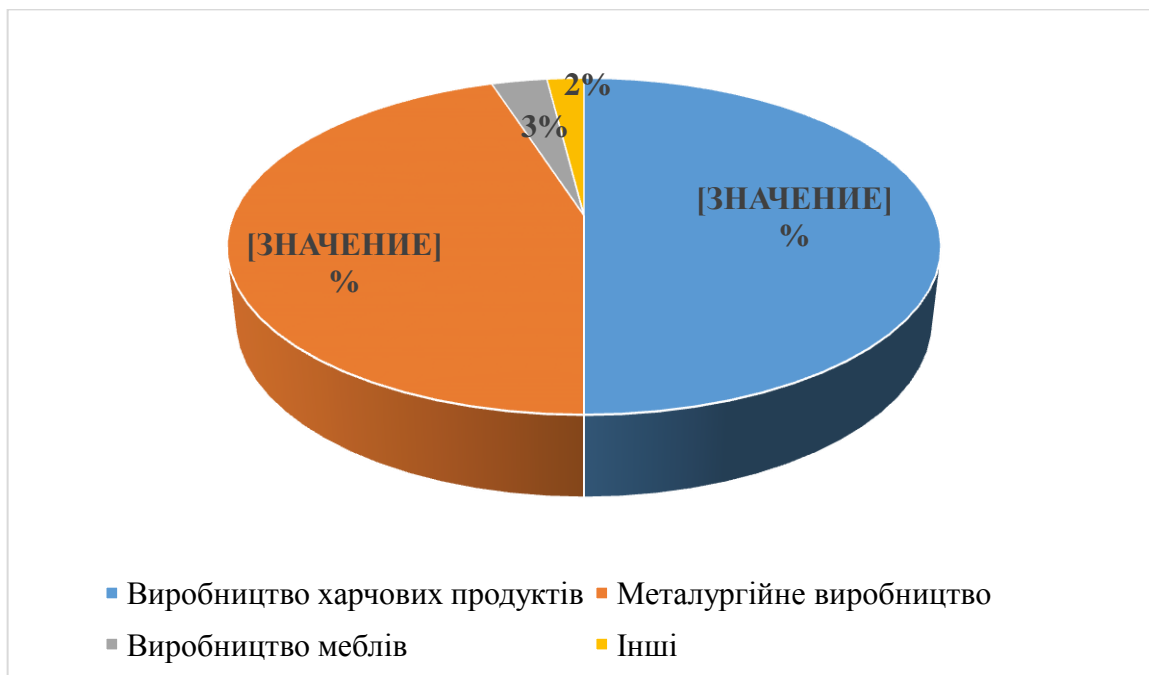

Рис 2.1. Вагова структура переробної промисловості у 2010 році

Примітка. Створено автором на основі [11]

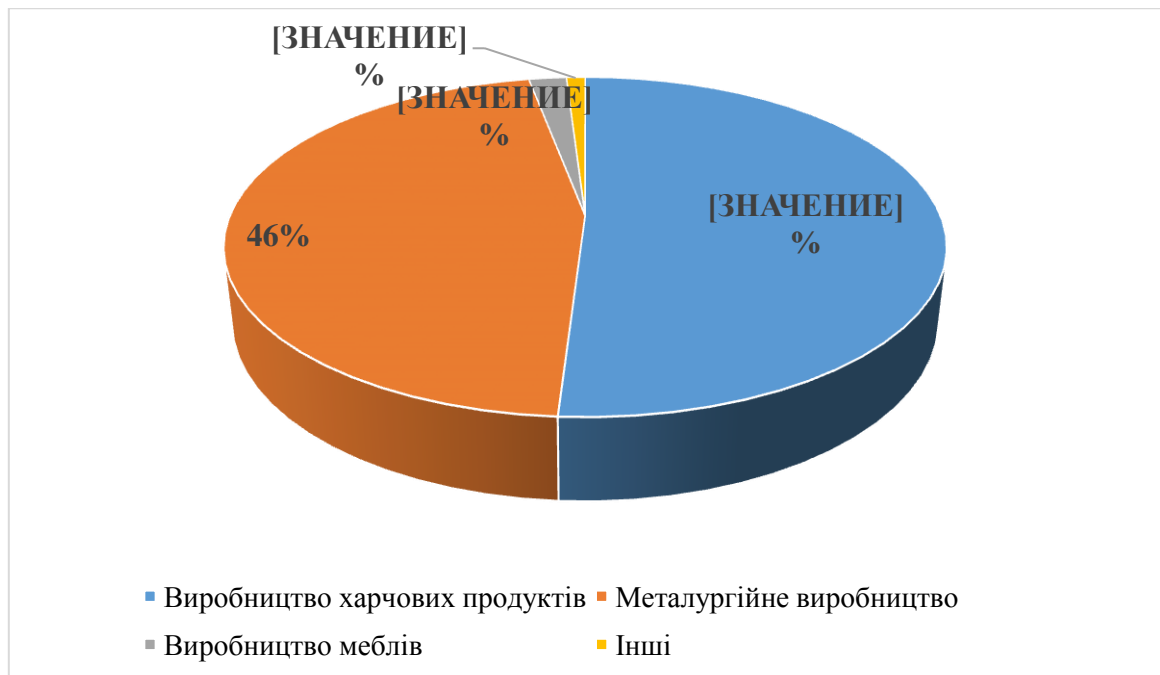

Рис 2.2. Вагова структура переробної промисловості у 2016 році

Примітка. Створено автором на основі [11]

Таким чином, у 2010 та 2016 роках, виробництво харчових продуктів займало найбільшу частку у переробній промисловості, що свідчить про важливість харчової галузі, в тому числі хлібопекарської, в структурі економіки.

Головним продуктом хлібопекарської галузі є хліб, який відноситься до продуктів першої необхідності. Хліб - високопоживний, добре засвоюється, легко готується, добре зберігається, відносно недорогий. Цим пояснюється його популярність у багатьох країнах із середнім і нижче середнього рівнем достатку населення. Однією із найбільших споживачів хліба серед країн Центральної та Східної Європи є Україна. Частка хлібопродуктів в раціоні українців становить 15%.

Попит на хлібопекарську продукцію – нееластичний, оскільки споживають її усі верстви населення. Специфіка хлібопекарського ринку України полягає в тому, що він на 99,9 % представлений продукцією вітчизняного виробництва.

Хлібопекарська галузь вирізняється високою транспортабельністю основної сировини - борошна, проте малою - готової продукції, через

неможливість тривалого зберігання більшості видів хлібних виробів (з огляду на їх черствіння).

З огляду на історичну, соціальну та сімейну роль хлібопекарську продукцію у минулому традиційно виготовляли вдома для домашнього споживання та в пекарнях і ресторанах для місцевого споживання. В епоху індустріалізації, виробництво хлібобулочних виробів здійснювалося також і на великих заводах. Структура підприємств різних масштабів виробництва представлена на рис 2.3.

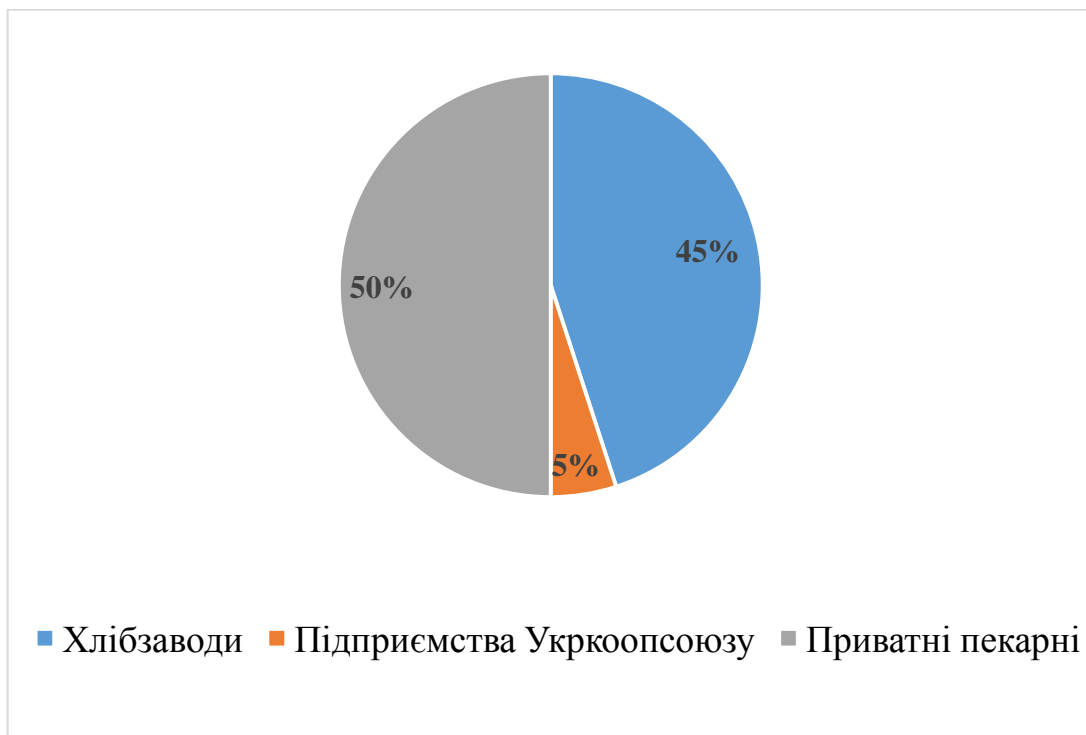

Рис 2.3. Частка підприємств хлібопекарської галузі в Україні

Примітка. Створено автором на основі [11]

Таким чином, приватні пекарні займають найбільшу частку. Промислові заводи, які знаходяться у містах та районних центрах, займають другу позицію. Найменшу частку мають підприємств Укркоопсоюзу, які характеризуються низьким рівнем потужності та кількістю споживачів.

Ефективна діяльність підприємств хлібопекарської галузі залежить від чинників прямого і непрямого впливу, які наведені в табл. 2.1.

Чинники прямого і непрямого характеру на підприємства хлібопекарської галузі

Чинники прямого характеру	Чинники непрямого характеру
Постачальниками продукції є агросектор, діяльність якого є у кожному районі України, саме тому транспортні затрати є мінімальними.	Соціально-культурним фактором є те, що продукції належить до товарів першої необхідності.
Споживачами хлібної продукції є всі верстви населення.	Екологічне середовище підприємств хлібопекарської галузі є сприятливим і ніяким чином не впливає на екологію України.
Конкурентів, які виготовляють хлібну продукцію, не існує. Проте, чималого оборту набирає створення напівфабрикатів хлібної продукції.	Економічним фактором є покращення рівня безробіття. Політичним фактором є нестабільна політична ситуація в Україні, саме тому підприємства близькі до банкрутства.

Примітка. Створено автором на основі [11], [12]

Як бачимо, до чинників прямого характеру слід віднести постачальників хлібобулочної продукції, яким є агросектор, споживачів та конкурентів. Серед чинників непрямого впливу виділяють соціально-культурні, екологічні, економічні та політичні.

«Одним із інструментів діагностики галузі на ринку є стратегічний аналіз. Стратегічний аналіз має на меті знаходження в кожному процесі найбільш стійких закономірностей і тенденцій, здатних грати вирішальну роль в майбутньому, а також прогнозування на їх основі, зокрема, показників економічної діяльності» [18].

Одним із таких показників є капітальні інвестиції. Це витрати, які здійснюють підприємства галузі для купівлі-продажу матеріальних і нематеріальних необоротних активів. На рис. 2.4 представлено динаміку капітальних інвестицій в переробну промисловість, а саме у виробництво

харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у період 2010-2019 роки (у млн. грн).

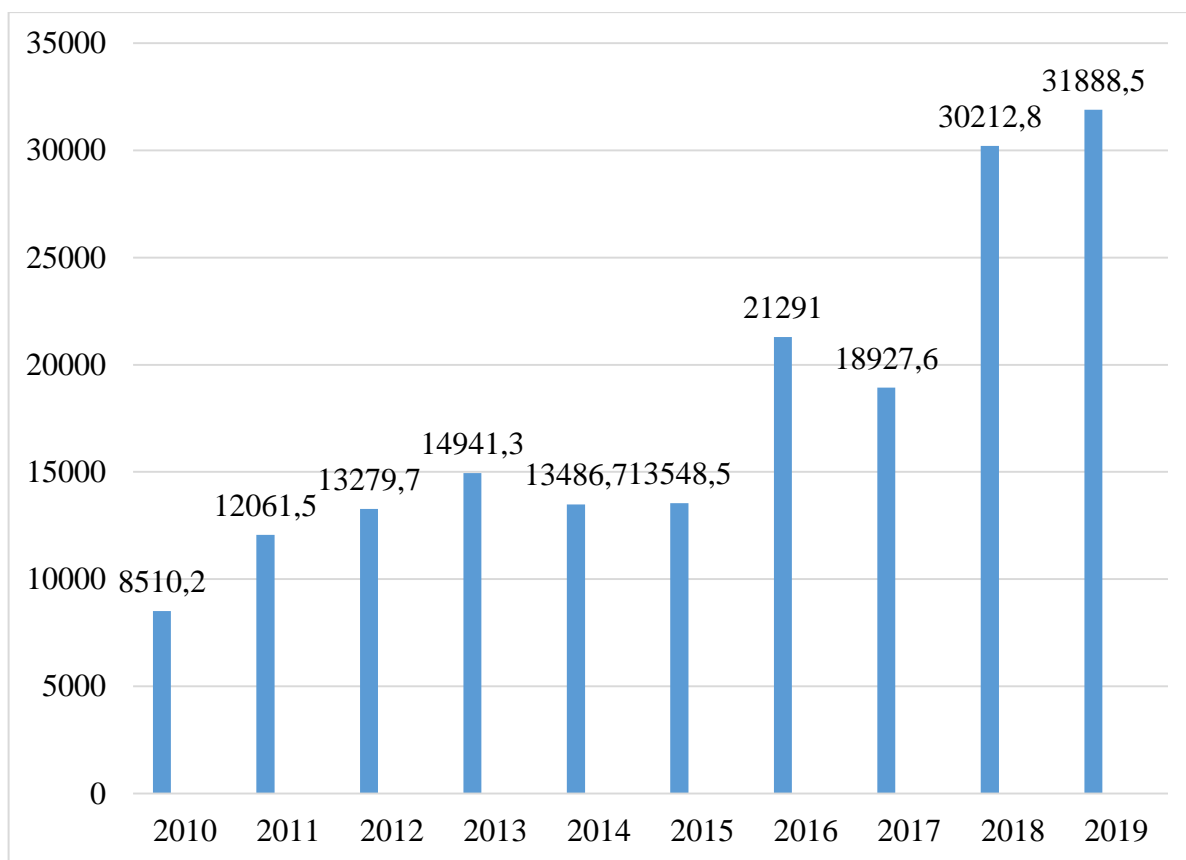

Рис 2.4. Капітальні інвестиції у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів у період 2010-2019 роки (у млн. грн.)

Примітка. Створено автором на основі [11]

Як бачимо, за аналізований період загалом спостерігалася тенденція до зростання капітальних інвестицій і в 2019 році цей показник становив 31888,5 млн. грн. Такий позитивний тренд порушувався у 2014 та 2017 роках, коли капітальні інвестиції в переробну промисловість, а саме у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів, знижувалися на 1454,6 та 2363,4 млн. грн. у порівнянні з минулим роком.

Одним із способів для визначення стану галузі є проведення аналізу змін обсягів реалізованої продукції за тривалий період (табл. 2.2).

Обсяги реалізованої продукції на період з 2014 по 2020 рр.

Рік	Обсяг реалізованої продукції, млн. грн	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
2014	18464,6	-	-
2015	20220,1	1755,5	109,5%
2016	27307,0	7086,9	135,0%
2017	30698,6	3391,6	112,4%
2018	33733,7	3035,1	108,5%
2019	37543,9	3810,2	111,3%
2020	36317,4	-1226,5	96,7%

Примітка. Створено автором на основі [11]

Як бачимо, загалом на досліджуваній період спостерігався позитивний тренд у розвитку ринку хлібопродуктів - з 2014 по 2019 рік обсяг реалізованої продукції збільшився на суму 19079,3 млн. грн або ж на 203 %. Щорічний приріст обсягів реалізованої продукції коливався від 8,5 % до 35 %. Лише у 2020 році спостерігався незначне зниження цього показника на 126,5 млн грн. Це могло бути зумовлено низкою факторів, серед яких зміна демографічного стану країни, зниження купівельної спроможності населення або ж розширення продажів хлібобулочних напівфабрикатів як субститутів традиційних видів хліба. Чимало діючих підприємств в Україні використовують процес «заморозки» у своєму виробництві. Така технологія є дуже вигідною, оскільки вимагає меншої площі, затрат часу та робочої сили та користується популярністю, наприклад, в мережах супермаркетів. Структура українського попиту на так продукцію нічим не відрізняється від європейського.

Поряд із ростом обсягів продажу хлібобулочних продуктів, спостерігається збільшення цін, яке пов'язане із зростанням вартості інгредієнтів та енергоресурсів. Все більше українців купляють борошно та інші

інгредієнти для приготування випічки в домашніх умовах. «Також проблемою для багатьох хлібопекарських підприємств є застарілість технологій виробництва та незадовільна матеріально-технічна база. Понад 65 % обладнання є фізично зношеним і застарілим» [19, с. 32]. Крім того, є ще окремі підприємства хлібопекарської галузі, які неефективно використовують виробничі і трудові ресурси.

Розглянемо детальніше динаміку валового виробництва хлібобулочної продукції в Україні за її видами з 2013 по 2020 роки (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Кількість виробленої хлібобулочної продукції (валове виробництво)
у 2013-2020 роки (т)

Кількість виробленої продукції	Роки							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019.	2020
Хліб та вироби хлібобулочні, нетривалого зберігання, т	1561470	1357051	1232025	1159983	1072621	975053	892660,9	79475,8
Хліб житній, т	-	-	14933	12031	9302	6491	8307,9	6167
Хліб пшеничний, т	-	-	533705	493020	449101	408141	364819,8	322329,3
Хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній, т	-	-	401096	370010	342326	305938	269362,6	242416,9
Вироби булочні, т	-	-	275661	278354	265179	245344	238059,6	211345,1
Хліб дієтичний, т	-	-	2043	1815	1555	1487	1259,7	1039,7
Хліб інший, т	-	-	4587	4753	5158	7652	10851,3	11427,8

Примітка. Створено автором на основі [11]

Аналіз даних табл. 2.3 свідчить, що обсяги споживання хлібобулочних виробів нетривалого зберігання з року в рік зменшуються. Все менше виробляють, і відповідно споживають, житнього хліба. Найбільшою популярністю у період з 2013-2020 рр. серед споживачів користується хліб пшеничний. Загалом, помітною є тенденція скорочення споживання майже усіх видів хлібобулочних виробів. За цей період зросло лише виробництво інших видів хліба, що зумовлено зростанням попиту на нові сорти хлібної продукції.

Динаміку цінової політики на ринку хлібобулочних виробів відображає зміна індексу споживчих цін на хліб в Україні в 2016-2020 рр. (рис. 2.5).

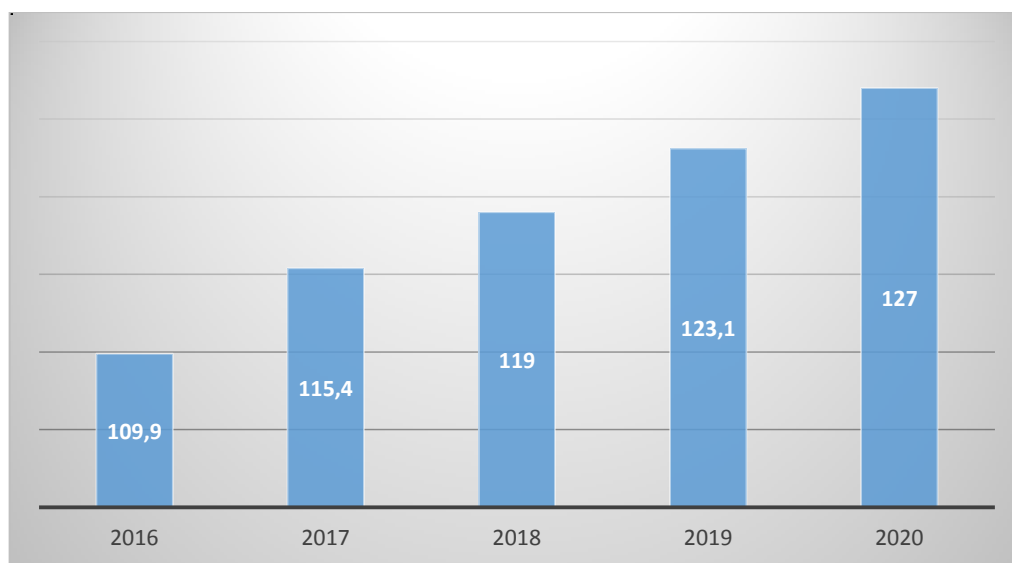

Рис 2.5. Динаміка індексу споживчих цін на хліб в Україні 2016-2020 р.
Примітка. Створено автором на основі [20].

Як бачимо, індекс споживчих цін на хліб в Україні з кожним роком зростає. Найбільше зростання цін на хліб спостерігалось у 2016 році – майже 10 %. В наступні роки ІСЦ збільшувався на однозначні числа – 3,6 – 5,5 %. Так рівень ціни у 2020 році у порівнянні з попереднім зріс на 3,9 %. Зростання індексу цін є однією із першопричин для високого рівня споживчої інфляції, що є раннім інфляційним індикатором. Крім того, індекс цін виробників виявляє те, наскільки змінилася купівельна сила національної валюти.

На рис. 2.6 відображено динаміку обсягів споживання хлібних продуктів в розрізі адміністративних областей України за період 2010-2018 рр. Просторова структура ринку хлібопродуктів в Україні є неоднорідною. Спостерігається значна мінливість обсягів споживання хлібобулочних виробів в розрізі областей. Низький рівень загального обсягу споживання характерний для Чернівецької, Рівненської та Чернігівської областей. Найбільшими споживачами продукції хлібопекарської галузі в Україні є населення Донецької, Київської, Дніпропетровської, Харківської областей.

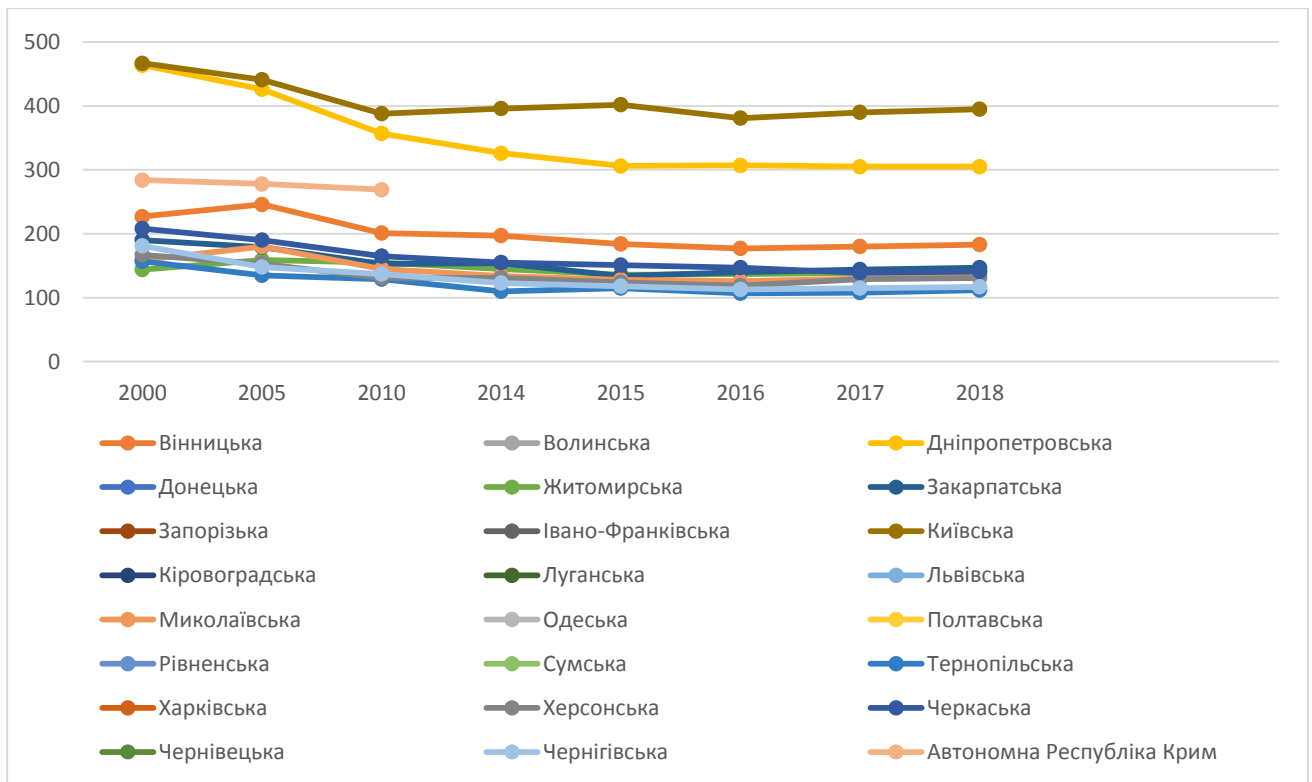

Рис 2.6. Тенденція зміни обсягів споживання хлібних продуктів у розрізі областей України впродовж 2010-2018 рр.

Примітка. Створено автором на основі [11]

З рис. 2.6 видно, що протягом 2000-2010 року спостерігався найбільший спад споживання хлібної продукції по усіх областях України. Протягом наступних 8 років, тенденція не змінилася, проте зниження не було таким різким.

«В Україні хліб та хлібобулочні вироби є доступними харчовими продуктами, котрі завжди знаходяться на полицях магазинів. В асортименті хлібобулочної продукції переважає хліб пшеничний, його частка займає 41,9% ринку, хліб житньо-пшеничний і пшенично-житній – 31,7, вироби булочні – 24,8, хліб житній – 1,1, інші види хліба – 0,6% ринку. Нині потреба населення в хлібі та хлібобулочних виробах, яка визначена нормою споживання, забезпечується в повному обсязі» [20, с. 32].

Отож, хлібопекарська галузь є достатньо конкурентоспроможною на ринку через зростання попиту на нові сорти хліба, можливості розширення асортименту та наявність налагодженої системи збуту продукції.

Задля зміцнення позицій підприємств хлібопекарської галузі потрібно впроваджувати нову технологію та способи виробництва, диференціювати або ж створити новий товар. Проте такий шлях зростання підприємства пов'язаний з певними ризиками.

2.2. Оцінка рівня галузевих ризиків в хлібопекарській галузі

Нестабільність економічних та політичних умов в Україні несприятливо впливає на фінансово-господарську діяльність підприємств хлібопекарської галузі, що спричиняє невиконання запланованих ними завдань щодо розвитку власного бізнесу. Для забезпечення успішного функціонування підприємств, необхідно більше уваги надавати оцінці ризиків, які впливають на їх діяльність. Проведемо оцінку галузевого ризику хлібопекарської галузі методом факторного аналізу та методом експертних оцінок (табл. 2.4, табл. 2.5).

Таблиця 2.4

Ризики та заходи по їх усуненню згідно стадій ЖЦГ

Стадія ЖЦГ	Ризики	Заходи по усуненню ризиків або їх мінімізації
Первинний розвиток галузі (народження)	<ul style="list-style-type: none"> - проблеми із входом на ринок; - низька якість борошна; <li style="padding-left: 20px;">- високий рівень конкурентоспроможності; - проблеми з пошуком нових постачальників та каналів збуту. 	Створити ефективну маркетингову стратегію та розширити цільові ринки.
Швидко прискорене зростання (дитинство)	<ul style="list-style-type: none"> - ріст ціни на борошно; - невідповідність термінів випуску продукції; - зниження або 	Знайти нових постачальників з більш помірними цінами та провести аналіз потреб споживачів.
	недостача обсягу випуску продукції.	
Розмірене зростання (юність)	<ul style="list-style-type: none"> - додаткові витрати на маркетинг; - брак продукції. 	Впровадити автоматизоване виробництво та знайти нові канали по просуванню продукції.

Продовження таблиці 2.4

Стабілізація і зрілість ринку (зрілість)	- втрати наявних споживачів.	Впровадити нові товари, технологію виробництва та покращити якість продукції.
Зниження зростання і спад (старіння)	- зменшення випуску продукції; - фізичний та моральний знос обладнання; відсутність фінансування та отримання доходу.	Вийти з ринку.

Примітка. Створено автором на основі [21]

У табл. 2.3 наведено результати проведеного аналізу можливих ризиків хлібопекарської галузі на стадіях життєвого циклу, а також запропоновано заходи щодо усунення цих ризиків або ж мінімізації їхнього впливу.

Метод експертних оцінок передбачає визначення рівнів галузевого ризику за шкалою від 1 (низький) до 5 (високий) балів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Метод експертних оцінок для визначення рівня галузевого ризику

Ризик	Вага	Ранг	Зважена оцінка
Ринковий ризик	0,3	3	0,9
Адміністративно-законодавчий ризик	0,1	3	0,3
Соціально-демографічний ризик	0,3	2	0,6
Екологічний та природно-кліматичний ризик	0,3	4	1,2
Всього	1,0		3,0

Примітка. Створено автором на основі [21].

Згідно результатів оцінки методом експертних оцінок рівень галузевого ризику в хлібопекарській галузі є вищим за середнє значення (3,0 бали) і це потрібно враховувати підприємствам галузі при розробці стратегій свого розвитку.

Оцінку галузевого ризику доповнено розрахунком резервів розвитку галузі. З огляду на сфери виникнення і можливості управління, галузеві резерви поділяються на зовнішні та внутрішні. Зовнішня частина галузевого резерву обумовлена часткою галузі в загальній економіці країни, а внутрішня - зумовлена особливостями певної галузі.

«Розподіл загального резерву на внутрішню на зовнішню частини дає можливість відокремити системні ризики загальнодержавного та внутрішньогалузевого походження, що важливо з точки зору ефективного управління галузями в умовах ризику» [6, с. 34].

Розглянемо внутрішні резерви хлібопекарської галузі, які визначають як різницю між значеннями лінії тренду та фактичними значеннями результатів роботи галузі (рис. 2.7).

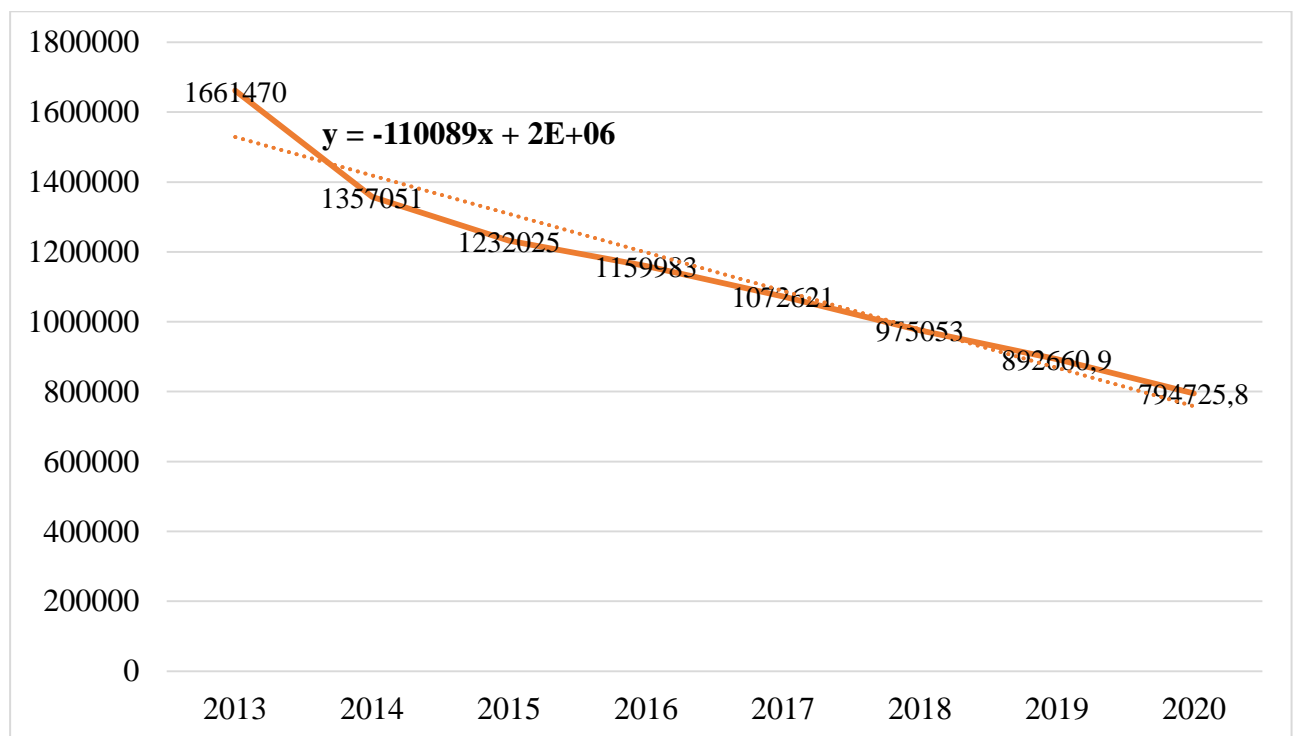

Рис 2.7. Внутрішні резерви хлібопекарської галузі.

Примітка. Створено автором на основі [11]

Зовнішні резерви, в свою чергу, визначаються як площа між кривою зростання економіки в цілому та конфігурацією розвитку галузі за певний проміжок часу (рис. 2.8).

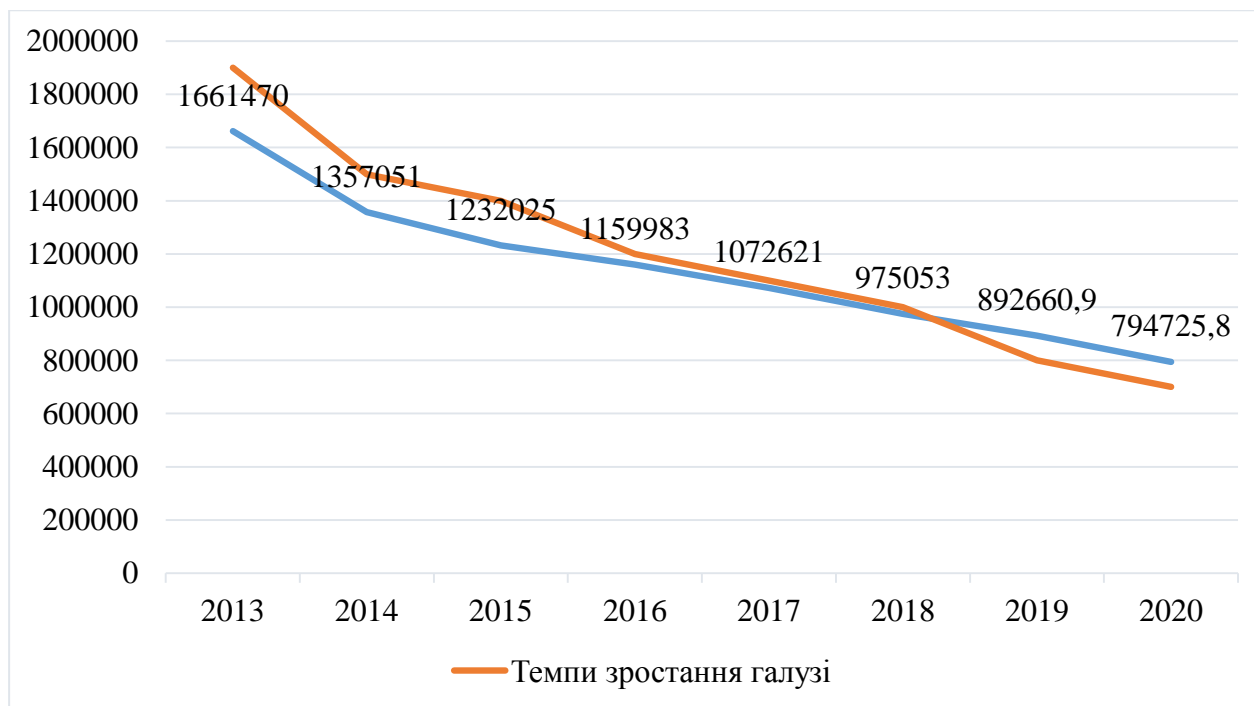

Рис 2.8. Зовнішні резерви хлібопекарської галузі

Примітка. Створено автором на основі [11]

Величина зовнішніх резервів хлібопекарської галузі визначається як невідповідність її темпів розвитку швидкості зміни всієї економіки. Негативна тенденція є зовнішнім галузевим ризиком, в той час як позитивна тенденція не створює загрозу для галузі і навпаки є досягненням галузі.

Розрахунок галузевого резерву проведемо у форматі табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Галузевий резерв хлібопекарської галузі у 2014-2020 роках

Рік	Обсяг реалізованої хлібобулочної продукції, млн. грн	Темп зростання, %	Резерв, %	Резерв, млн. грн	Обсяг реалізованої продукції загалом, млн. грн	Темп зростання, %
2014	18464,6		0	0	5975857,3	
2015	20220,1	9,5%	0	0	4185304,0	0,7%
2016	27307,0	35,0%	0	0	4901937,6	17,1%
2017	30698,6	12,4%	10,4%	319265,4	6020101,4	22,8%
2018	33733,7	8,5%	8,4%	283363,08	7034880,1	16,9%
2019	37543,9	11,3%	0	0	6953907,4	0,9%
2020	36317,4	0,96%	0	0	6919834,9	1%

Примітка. Створено автором на основі [11].

Як бачимо, величина зовнішнього резерву хлібопекарської галузі становить 319265,4 млн. грн у 2017 році та 283363,08 млн. грн у 2018 році, а в загальній сумі складає 602628,48 млн. грн. Позитивне значення резерву свідчить про відсутність зовнішнього галузевого ризику впродовж 2017-2018 років. Однак, в усі інші роки дослідженого періоду спостерігалася від'ємна невідповідність темпів розвитку хлібопекарської галузі і динаміки економіки в цілому (від - 8,8 % до -17,9 %). Тому в ці роки для галузі було характерною наявність зовнішніх галузевих ризиків.

Таким чином, існуючий набір методичних інструментів оцінки галузевого ризику дозволяє ефективно оцінити рівень галузевих ризиків хлібопекарської галузі, а результати проведеної оцінки свідчать про потребу у ефективнішій системі ризик-менеджменту на підприємствах галузі.

2.3. Аналіз впливу галузевих ризиків підприємства на стратегію прийняття інвестиційних рішень

В статистичному аналізі, реакцію коливань діяльності підприємств галузі на зміну зовнішніх факторів, які характеризують загальний стан економіки, вимірюють за допомогою β -коефіцієнта, який відображає наскільки сильно підприємство реагує на зміни ринку.

Чим вищий показник коефіцієнта, тим більшим було коливання прибутку підприємства та більш вразливе підприємство до будь-яких змін на ринку. Від'ємне значення бета-коефіцієнта свідчить про невідповідність підприємств змінам на ринку.

Розглянемо можливі варіанти β -коефіцієнта та їхнє трактування.

- 1) $\beta > 1$, підприємства галузі ризикові та залежать від змін ринку;
- 2) $\beta = 1$, підприємства галузі мають однакові ризики з ринком;
- 3) $1 > \beta > 0$, підприємства галузі менш ризикові та мало залежать від змін на ринку;
- 4) $\beta = 0$, підприємства галузі жодним чином не залежать від змін на ринку;

5) $0 > \beta > -1$, ризик підприємств галузі зменшується;

Рівень β -коефіцієнта галузі залежить від чинників, які поділяються на три групи:

- чинники, пов'язані з характером діяльності підприємства. Галузі, які постійно взаємодіють з населенням у своїх бізнес-процесах і продукують товари і послуги першої необхідності (харчова, легка промисловість, торгівля, комунальні служби, охорона здоров'я, освіта, телекомунікації тощо) зазвичай мають низький рівень коефіцієнта. Галузі, які взаємодіють з бізнесом (важка промисловість, транспорт, оптова торгівля, ІТ) – високий.

- чинники, пов'язані з операційним левериджем підприємства, тобто бета-коефіцієнт також залежить від частки постійних витрат в загальній сумі витрат підприємств: для постійних витрат – рівень показника буде високим і навпаки.

- чинники, пов'язані з фінансовими левериджем підприємства, який визначається як частка боргового капіталу у загальній структурі капіталу компанії .

β -коефіцієнт розраховується за формулою:

$$B = \text{cov}(r_i, r_m) / \text{var}(r_m), \quad (2.1)$$

де $\text{cov}(r_i, r_m)$ – коваріація між r_i та r_m ;

$\text{var}(r_m)$ – дисперсія r_m ;

r_i – дохідність акцій підприємства;

r_m – дохідність ринкового портфелю.

На рис. 2.9 відображено розрахунок β -коефіцієнта харчової галузі за допомогою програми Excel. Вихідними даними були котирування акцій підприємств харчової промисловості та індекс RTSI за період 2015 -2019 років.

	A	B	C	D	E	F	G
	Роки	Акції підприємств харчової	Індекс RTSI	гі	гп		
1							
2	2015	140,2	1,119				
3	2016	154,1	1,431	9%	25%		В-коефіцієнт
4	2017	159,9	1,512	4%	6%		0,854311799
5	2018	164,4	1,788	3%	17%		
6	2019	133,9	1,661	-21%	-7%		
7							

Рис 2.9. Розрахунок В-коефіцієнта харчової галузі

Примітка. Створено автором на основі [11]

Згідно даних, представлених на рис.2.9 β -коефіцієнт дорівнює 0,85 і його величина підтверджує те, що підприємства харчової галузі, в т. ч. хлібопекарської, є менш ризиковими і відносно стійкими з огляду на можливі зміни на ринку.

Стратегічні орієнтири розвитку підприємства хлібопекарської галузі визначимо за допомогою SWOT-аналізу. В процесі такого аналізу визначають можливості та існуючі загрози для зміцнення конкурентної позиції суб'єкту господарювання на ринку. Результати SWOT-аналіз підприємства галузі наведено у табл. 2.7.

Проведений SWOT-аналіз, свідчить про необхідність поєднання сильних і слабких сторін із можливостями і загрозами задля зміцнення конкурентоспроможності хлібопекарської галузі.

Таким чином, підсумовуючи вищезгадану інформацію, можна зробити висновок про подальшу стратегію розвитку підприємств хлібопекарської галузі, а саме:

1) диверсифікація виробництва за допомогою впровадження нових видів продукції та оновлення технічного стану;

SWOT – аналіз хлібопекарської галузі

Сильні сторони	Можливості
Репутація галузі та лояльність покупців	Збільшення доходів населення
Широкий асортимент продукції	Вихід конкурентів з ринку
Велика кількість споживачів різних верств населення	Розширення асортименту продукції
Слабкі сторони	Загрози
Низька заробітна плата працівників	Застарілі технології та способи виробництва
Обмежений обсяг виробництва	Збільшення конкурентів
	Проблеми з пошуком нових постачальників

Примітка. Створено автором на основі [22].

2) вдосконалення системи збуту продукції за допомогою покращення політики постачання сировини та виходу на нові сегменти ринку;

3) унікальні види хліба та хлібобулочних виробів допоможуть посилити конкурентоспроможність галузі.

Задля усунення загроз і зменшення впливу слабких сторін потрібно враховувати поточний стан підприємства, який оцінимо методом SPACE (табл. 2.8). Даний метод дозволяє комплексно діагностувати ситуацію на підприємстві та обрати дієву стратегію його розвитку, в т.ч. шляхом прийняття оптимальних інвестиційних рішень.

На основі проведеного SPACE-аналізу, встановлено, що підприємству хлібопекарській галузі необхідно застосовувати агресивні стратегії. Оцінка критеріїв SPACE-аналізу показала, що галузь є привабливою та стабільною. В даному випадку, найбільш доцільно використовувати стратегію розвитку товару та стратегію розвитку ринку, яка, водночас, передбачає збільшення асортименту продукції, вихід на нові сегменти ринку, удосконалення комунікаційної політики підприємства.

Оцінка критеріїв для здійснення SPACE-аналізу хлібопекарської галузі

Критерії	Оцінка балів	Вага	Зважена оцінка балів
Фінансова сила галузі			2,4
Рентабельність підприємства	3	0,4	1,2
Фінансовий стан	2	0,3	0,6
Ліквідність	2	0,3	0,6
Конкурентоспроможність галузі			3,3
Частка підприємства на ринку	4	0,3	1,2
Можливості впливу на рівень цін і витрат	3	0,3	0,9
Рентабельність продажів	3	0,4	1,2
Привабливість галузі			4,3
Характеристика конкурентної ситуації	5	0,3	1,5
Рівень розвитку галузі	4	0,4	1,6
Інвестиційна привабливість галузі	4	0,3	1,2
Стабільність галузі			3,8
Маркетингові та рекламні можливості	3	0,2	0,6
Можливості інноваційного розвитку	4	0,4	1,6
Тривалість життєвого циклу галузі	4	0,4	1,6

Примітка. Створено автором на основі [22]

На вибір стратегії розвитку підприємства хлібопекарської галузі, в тому числі її інвестиційної складової впливає комплекс факторів зовнішнього і внутрішнього середовища. Перелік таких факторів та їх питому вагу відображено у табл. 2.9.

Проведений аналіз показав, що найбільший вплив на результати діяльності підприємств хлібопекарської галузі мають економічні та правові фактори зовнішнього середовища, а також забезпеченість галузі ресурсами та достатня кількість споживачів як чинники внутрішнього середовища.

Питома вага факторів впливу на підприємства хлібопекарської галузі

Фактори зовнішнього середовища	Питома вага	Фактори внутрішнього середовища	Питома вага
Економічні	45%	Рівень забезпечення ресурсами	33%
Правові	37%	Рівень конкурентоспроможності	20%
Соціальні	3%	Рівень споживання продукції	33%
Політичні	6%	Рівень інновацій у галузі	14%
Науково-технічний прогрес	9%		
	100 %		100 %

Примітка. Створено автором на основі [22]

«Аналіз факторів середовища є важливим інструментом, який допомагає менеджерам цих підприємств розробити систему моніторингу за найважливішими зовнішніми ресурсами і процесами, здійснити комплекс заходів щодо мінімізації ризиків» [23, с. 45].

Висновки до розділу 2

Виробництво харчових продуктів займає найбільшу частку у переробній промисловості, що свідчить про важливість харчової галузі, в тому числі хлібопекарської, в структурі економіці

Проведений аналіз національного ринку хлібопродуктів за період з 2013 по 2020 роки свідчить про помітну тенденцію скорочення споживання майже усіх видів хлібобулочних виробів. За цей період зросло лише виробництво інших видів хліба, що зумовлено зростанням попиту на нові сорти хлібної продукції.

Одним із інструментів діагностики галузі на ринку є стратегічний аналіз, в процесі якого здійснюється прогноз змін показників економічної діяльності,

серед яких вагоме місце займають капітальні інвестиції. Встановлено, що впродовж 2010-2019 років в Україні спостерігалася позитивна динаміка капітальних інвестицій в харчову промисловість і в 2019 році даний показник становив 31888,5 млн. грн.

Нестабільність економічних та політичних умов в Україні може несприятливо вплинути на фінансово-господарську діяльність підприємств хлібопекарської галузі та завадити їх ефективному розвитку. Для забезпечення успішного функціонування підприємства повинні більше уваги надавати оцінці ризиків, які впливають на їх діяльність. Оцінку галузевих ризиків здійснено на основі методу факторного аналізу та методу експертних оцінок. Результати даних методів рекомендовано застосовувати при розробці стратегії підприємств хлібопекарської галузі.

Оцінку галузевого ризику доцільно доповнювати розрахунком резервів розвитку галузі. Величина зовнішнього резерву хлібопекарської галузі у 2014-2020 роках становить 602628,48 млн. грн. Однак, у більшості років дослідженого періоду спостерігалася від'ємна невідповідність темпів розвитку хлібопекарської галузі і динаміки економіки в цілому (від - 8,8 % до -17,9 %). Тому в ці роки для галузі було характерною наявність зовнішніх галузевих ризиків.

Аналіз впливу галузевих ризиків підприємства на стратегію прийняття інвестиційних рішень ми здійснили з допомогою розрахунку бета-коефіцієнта, який дорівнює 0,85 і свідчить про те, що підприємства галузі відносно стійкі до будь-яких змін на ринку і є вигідними об'єктами інвестування.

Проведений аналіз показав, що найбільший вплив на результати діяльності підприємств хлібопекарської галузі мають економічні та правові фактори зовнішнього середовища, а також забезпеченість галузі ресурсами та достатня кількість споживачів як чинники внутрішнього середовища.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ В ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ГАЛУЗІ

3.1. Формування стратегії управління галузевими ризиками

Стратегія управління галузевим ризиком – це керування ризиком в умовах невизначеності із застосуванням заходів по його мінімізації або ж усунення.

При формуванні стратегії управління галузевими ризиками потрібно враховувати такі правила стратегії ризик-менеджменту, а саме:

– отримати максимальний виграш – полягає в тому, що галузь має оцінити співвідношення можливих збитків та вкладеного капіталу і визначити, чи дана ситуація не призведе до банкрутства ;

– отримати оптимальну ймовірність результату. Знати про можливе виникнення галузевого ризику необхідно, але цього недостатньо. Важливо встановити, як впливає на результати діяльності ризик і які його наслідки, до того ж потрібно спочатку оцінити ймовірність, що певна подія справді відбудеться, а потім – як вона вплине на економічне становище галузі [24].

– отримати оптимальне поєднання як виграшу, так і величини ризику.

Правила прийняття ризикового рішення потрібно підсилити прийомами підбору альтернативних рішень:

1) вибір рішення, коли відома можливість настання непередбачуваних ситуацій;

2) вибір рішення, коли невідома можливість настання ситуації, проте є оцінки їх відносних значень;

3) вибір рішення, коли невідома можливість настання ситуації, проте наявні основні напрямки оцінки результатів вкладення капіталу.

Формування системи управління ризиками повинно здійснюватися на основі стратегічного підходу і, відповідно, на довгостроковий термін. Цей процес не є простим, оскільки ризики безпосередньо пов'язані із

невизначеністю і неможливо з точністю передбачити ситуацію, яка складеться завтра.

Розглянемо можливі способи прийняття галузевих ризиків:

- уникнення - є найпростішим і радикальним напрямком у системі керування ризиком і дає змогу цілком уникнути можливих втрат і невизначеності;

- зменшення - це скорочення ймовірності й обсягу витрат;

- оптимізація;

- прийняття - в цьому випадку приймають рішення про покриття можливих втрат власними засобами;

- розподіл або передача.

Задля успішного функціонування системи ризик-менеджменту необхідно ввести у штат посаду менеджера з ризику. На малих підприємствах виконання його обов'язків може бути доручено фінансовому менеджеру (працівникові фінансового відділу або бухгалтерії). «Потрібно мати на увазі, що жоден менеджер або керівник самостійно не може виконати доручені йому завдання. Для цього необхідна співпраця між всіма керівниками і рядовими працівниками» [24].

Основними функціями менеджера з ризику є:

- визначення причини галузевого ризику;

- визначення величини втрат від ризику;

- розрахунок показників галузевого ризику;

- прогнозування ризику на довгострокову перспективу;

- розроблення заходів, спрямованих на мінімізацію ризику.

При розробці заходів щодо усунення ризику або ж зменшенні витрат менеджер із ризику визначає характер ризику, створення резервів та альтернативні варіанти розвитку ситуації при найменших затратах.

Ефективна діяльність менеджера з ризику пов'язана значною мірою із підрозділами підприємства, в процесі яких він отримує необхідну для своєї

роботи інформацію. Менеджер із ризику має розробляти процедуру повного і своєчасного одержання цієї інформації. Важливою є також інформація, що надходить у формі вказівок, розпоряджень від керівництва фірмою. Вона конкретизує основні завдання управління ризиком, дає змогу встановити взаємозв'язок між діями з управління ризиком та іншими діями підприємства, визначає порядок функціонування підрозділів із ризику. Створення сприятливого соціально-психологічного клімату може спричинити значні організаційні та культурні зміни у сприйнятті та прийнятті галузевих ризиків.

На рис. 3.1 відображено основні етапи системи управління галузевим ризиком.

Рис 3.1. Етапи системи управління галузевим ризиком

Примітка. Створено автором.

Таким чином, управління галузевим ризиком необхідно почати з визначення готовності галузі до настання невизначеної ситуації, а також проаналізувати можливі джерела виникнення даної ситуації. Наступний етап з побудова карти ризиків визначає ймовірність та масштабність настання ризику та ступінь збитків. Після визначення наслідків, необхідно підібрати оптимальну стратегію системи ризик-менеджменту, яка буде максимально вигашною для галузі з мінімальними затратами. Розглянемо стратегії управління ризиком та їх характеристик (табл. 3.2.).

Таблиця 3.2.

Характеристика стратегій управління ризиками

Стратегія	Характеристика
Стратегія інформаційної атаки	Передбачає попередження виникнення ризику способом отримання інформації як з зовнішніх, так і з внутрішніх джерел
Стратегія стабілізації	Полягає у постійному контролі за діяльністю галузі і, при виявленні негативних змін, швидкій реакції на них.
Стратегія обгрунтованого уникнення	Дана стратегія передбачає відмову від прийняття ризику, оскільки є велика ймовірність отримати збитки, які перевищують прибутки.
Стратегія пасивного уникнення	Стратегія характерна для галузей, які не схильні до ризику і передбачає уникання ризику.
Стратегія активних дій	Полягає у залученні усіх сил задля зниження рівня ризику.
Стратегія внутрішнього захисту	Дана стратегія доцільна за умови, що галузь використовує лише внутрішні способи по зниженню рівня ризику.
Стратегія диверсифікації	Передбачає зниження рівня ризику за допомогою розподілу або ж диверсифікації.
Стратегія пасивного прийняття	Дана стратегія передбачає використання лише запропонованих рішень.
Стратегія активного прийняття	При даній стратегії ризик приймається, оскільки результати

	заходів щодо усунення ризику можна спрогнозувати.
--	---

Примітка. Створено автором на основі [25]

Вибір стратегії управління ризиками безпосередньо залежить від стратегії підприємства на ринку. У табл. 3.3 представлено способи управління ризиками у відповідності до обраної загальної стратегії розвитку підприємства.

Таблиця 3.3

Вплив стратегії підприємства щодо управління ризиками на вибір процедур управління ними

Стратегія	Способи управління ризиком
Стратегія зростання	Відмова від ризику або його передача
Стратегія стабілізації	Прийняття ризику, його передача або відмова від ризику
Стратегія скорочення	Прийняття ризику на себе або його передача

Примітка. Створено автором на основі [25]

Ключовим етапом управління галузевим ризиком є здійснення обраної стратегії заходами щодо зменшення або ж усунення непередбачуваної ситуації. Реалізація даних етапів ризик-менеджменту дозволить підприємствам хлібопекарської галузі галузі ефективно функціонувати в умовах невизначеності.

3.2. Можливості та шляхи зниження рівня галузевих ризиків

Основною передумовою покращення ефективності діяльності галузі є впровадження відлагодженої системи ризик-менеджменту. Управління ризиками є необхідним при прийнятті стратегічних, інноваційних та інвестиційних рішень.

Існують два способи управління ризиками:

- 1) прийняти ризик;
- 2) вплинути на нього.

Виділяють чотири способи мінімізації ризику, а саме:

- уникання;
- перерозподіл;
- зниження;
- прийняття.

Впровадження заходів з управління ризиками має бути економічно обгрунтовано. Чим вищий рівень ризику, тим необхідніше впроваджувати заходи по його усуненню, використовуючи професійну думку експертів. Чим нижчий рівень ризику, тим нерентабельна вартість зниження ризику.

Одним із способів зниження галузевого ризику є диверсифікація. При цьому вона не впливає на рівень ризику окремих напрямків діяльності підприємства, а знижує ризик підприємства шляхом поєднання різних видів діяльності. Диверсифікація поділяються на такі види, як споріднена, неспоріднена, продуктова, маркетингова тощо.

Згідно класифікації диверсифікації:

- підприємства із незв'язаною диверсифікацією мають нижчий рівень ризику, ніж підприємства із зв'язаною диверсифікацією;
- чим нижчий ієрархічний рівень диверсифікації і більші стратегічні відповідності, тим більшому ризику піддається підприємство.

«Кожен вид диверсифікації по-різному впливають на рівень ризику:

- диверсифікація у споріднені галузі менше знижує рівень ризику, ніж незв'язана диверсифікація;
- найменше знижує ризик продуктова диверсифікація, оскільки різні продукти виробляються за єдиною базовою технологією;
- незв'язана диверсифікація потенційно може найбільше знизити ризик підприємства, оскільки вона об'єднує види діяльності, які не мають між собою нічого спільного» [26, с.178].

Результати проведеного аналізу свідчать про необхідність формування та оновлення системи управління ризиками на підприємствах хлібопекарської галузі.

Вдосконалення наявної системи ризик-менеджменту передбачає :

- визначити мету та методичні підходи до формування системи ризик-менеджменту;
- оптимізувати модель управління ризиками на підприємствах хлібопекарської галузі;
- оцінити ефективність нових заходів та проконтролювати їхнє впровадження.

Ефективна система ризик-менеджменту повинна охоплювати найбільш ризикові процеси у діяльності підприємств хлібопекарської галузі.

В процесі формування нової системи ризик-менеджменту розглядається створення спеціального підрозділу, основна діяльність якого буде спрямована на усунення галузевих ризиків або мінімізації їхнього впливу. Даний підрозділ має на меті виконання таких завдань:

- оцінка та аналіз галузевих ризиків та чинників, які їх формують;
- розробка заходів щодо їх управління ;
- проведення контролю по виконання цих заходів;
- пошук альтернативних методів управління галузевими ризиками у разі неефективності попередніх.

Задля зменшення галузевого ризику хлібозаводам доцільно приділити увагу логістичній діяльності і зменшенню запасів, модернізації технології виробництва та устаткування. Оскільки хлібопекарська галузь є однією із найстаріших, то більшість підприємств використовує ручну систему виробництва. Вирішити дане питання можна шляхом автоматизації виробництва.

Вже сьогодні автоматизоване виробництво може повністю замінити людину на багатьох видах робіт хлібопекарського виробництва. Автоматизація операцій може включати автоматизацію однієї операції або автоматизацію всього процесу виробництва. Автоматизоване обладнання може варіюватися від простих датчиків до автономних роботів та іншого складного устаткування.

Підвищення продуктивності і бажання отримати конкурентну перевагу, як правило, є основною причиною для старту проекту по автоматизації на багатьох підприємствах хлібопекарської галузі. Інші причини автоматизації можуть бути обумовлені не «надіями на майбутнє», а наявністю конкретних причин - наприклад, небезпечним робочим середовищем або високою вартістю людської праці. Деякі підприємства автоматизують процеси з метою скоротити час виробництва, збільшити гнучкість виробництва, скоротити витрати, усунути людські помилки або заповнити нестачу робочої сили. Рішення, пов'язані з автоматизацією, зазвичай стосуються деяких або навіть всіх перерахованих економічних і соціальних факторів.

«При цьому можна виділити спільну мету автоматизації виробництва: замінити людську працю і оптимізувати роботу. У більш широкому сенсі до цілей автоматизації процесів умовно відносять:

- Скорочення персоналу, що обслуговує виробництво;
- Збільшення вироблення кількості продукції;
- Розширення асортименту продукції;
- Збільшення обсягів виробництва в кілька разів;
- Підвищення безпеки виробництва» [27].

Ефективним заходом щодо зменшення запасів продукції є проведення дієвої маркетингової стратегії, яка передбачає серед інших заходів створення фірмових магазинів та сайту.

«Фірмові магазини являють собою підприємства роздрібною торгівлі, що здійснюють торгівлю товарами народного споживання виробництва вітчизняних промислових підприємств. Вони можуть бути структурним підрозділом підприємства-виробника або ж самостійними юридичними особами, які діють на підставі договору з підприємством виробником» [28, с. 248-249].

Фірмова торгівля являє господарську діяльність у сфері роздрібною торгівлі товарами народного споживання виробництва вітчизняних промислових підприємств та їх господарських об'єднань.

Запровадження фірмової торгівлі має ряд переваг, та дозволяє збільшити можливості проведення маркетингової роботи по вивченню попиту споживачів, швидко реагувати на зміни потреб цільового сегменту ринку, стимулювати збут та нівелювати сезонні коливання попиту на розміри продажів.

Можливості фірмової торгівлі по забезпеченню безперебійного руху товарів від виробника до споживача у необхідній кількості, широкому асортименті, високої якості, при найменших затратах праці, матеріальних ресурсів і часу дозволить підприємствам хлібопекарської галузі скоротити витрати по збуту продукції, набути значних конкурентних переваг та як результат підвищити прибутковість.

Задля просування свого товару підприємства також можуть використовувати веб-сайт.

Сучасний світ неможливо уявити без покупок, які здійснюються онлайн. Кожне підприємство має свою візитну картку, проте не у всіх є веб-сайт. На сьогодні наявність сайту є так само особливим, оскільки з його допомогою можна значно збільшити свій дохід.

«Суттєвими переваги створення сайту є:

- збільшення іміджу компанії;
- більша інформаційна відкритість для роз'яснення галузі;
- можливість не витратити кошти на поліграфію;
- надання усієї необхідної інформації для клієнта в режимі online;
- робота та реклама 24/7» [29].

Таким чином, веб-сайт - це сучасний інструмент для ведення бізнесу, який може приносити не малий прибуток.

Висновки до розділу 3

Ефективним інструментом регулювання змін економічного середовища функціонування підприємства виступає ризик-менеджмент, який розглядається як сукупність управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на

виявлення, аналіз і визначення методів впливу на ризик, основними з яких виступають: уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику.

Одним із способів зниження галузевого ризику є диверсифікація. При цьому вона не впливає на рівень ризику окремих напрямків діяльності підприємства, а знижує ризик підприємства шляхом поєднання різних видів діяльності.

Формування системи ризик-менеджменту покликано забезпечити високу ефективність прийняття управлінських рішень для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємств хлібопекарської галузі.

До заходів оновлення системи управління ризиками слід віднести:

- створення фірмових магазинів;
- заміну ручної системи праці на автоматизовану;
- створення сайту для просування продукції на нові ринки збуту.

Отож, запропонована система управління галузевими ризиками при чіткому її дотриманні забезпечить в довгостроковій перспективі ефективне функціонування підприємства хлібопекарської галузі.

ВИСНОВКИ

Ризик – це невизначеність і можливість настання певних подій з негативними наслідками.

Важливе місце в системі ризиків посідає галузевий ризик. Цей вид ризику пов'язаний зі змінами економічної та екологічної діяльності галузі.

Галузевий ризик визначається як середньоквадратичне відхилення від математичного очікування в короткостроковому періоді, а в довгостроковому – від лінійного тренду.

Сутність галузевого ризику, як показує проведене дослідження, полягає в його мінливості і залежить від структури галузі та її конкурентоспроможності, а також від етапу життєвого циклу, на якому знаходиться галузь, і попиту на продукцію. Таким чином, чим нижчі показники діяльності лідерів галузі, тим вищий рівень галузевого ризику; чим вищий рівень конкуренції у галузі, тим вищий рівень ризику для підприємств галузі.

Для визначення рівня галузевого ризику хлібопекарської галузі було проведено її аналіз та визначення трендів розвитку, врахувавши такі фактори, як діяльність даної фірми в галузі та її конкурентів, стійкість діяльності фірми та результативність функціонування різних фірм всередині однієї і тієї ж галузі.

Одним із ключових завдань, які стоять перед інвестором, є вибір об'єктів інвестування тих галузей, які мають найкращі перспективи розвитку та забезпечення найбільшої дохідності. Основою такого вибору є оцінка інвестиційної привабливості як самого підприємства, так і галузей і регіонів та формування стратегії прийняття інвестиційних рішень. При позитивних результатах оцінки розробленої інвестиційної стратегії, що відповідають обраним критеріям і характеру, а також прийнятному рівні галузевого ризику, вона приймається підприємством до реалізації.

Виробництво харчових продуктів займає найбільшу частку у переробній промисловості, що свідчить про важливість харчової галузі, в тому числі хлібопекарської, в структурі економіці .

Проведений аналіз кількості виробленої хлібобулочної продукції по підрозділах у період з 2013 по 2020 роки свідчить про те, що найбільшою популярністю користується хліб пшеничний.

Одним із інструментів діагностики галузі на ринку є стратегічний аналіз, який прогнозує показники економічної діяльності. Серед яких слід виділити капітальні інвестиції. На період з 2010-2019 року спостерігається тенденція до зростання капітальних інвестицій та в 2019 році даний показник становить – 31888,5 млн.грн.

До даних показників економічної діяльності необхідно віднести індекс споживчих цін на хліб в Україні з кожним роком зростає. Найбільше зростання цін на хліб спостерігалось у 2016 році – майже 10 %. В наступні роки ІСЦ збільшувався на однозначні числа – 3,6 – 5,5 %. Так рівень ціни у 2020 році у порівнянні з попереднім зріс на 3,9 %. Зростання індексу цін є однією із першопричин для високого рівня споживчої інфляції, що є раннім інфляційним індикатором.

Проведений аналіз обсягів валової продукції по підрозділах та областях показав, що тенденція в обох випадках веде до зростання.

Таким чином, зважаючи на зростання попиту на хлібопекарську продукцію, можливості розширення асортименту та появу нових ринків для збуту продукції, хлібопекарська галузь є однією з конкурентоспроможних на ринку.

Оцінку галузевого ризику доцільно доповнити пошуком резервів розвитку галузі. Величина зовнішнього резерву хлібопекарської галузі становить 602628,48 млн. грн.

Даний набір методичних інструментів оцінки галузевого ризику дозволяє ефективно оцінити рівень галузевих ризиків хлібопекарської галузі, а результати проведеної оцінки свідчать про потребу у ефективнішій системі ризик-менеджменту на підприємствах галузі.

Аналіз впливу галузевих ризиків підприємства на стратегію прийняття інвестиційних рішень ми здійснили з допомогою бета-коефіцієнта, який

дорівнює 0,85 і свідчить про те, що підприємства галузі більш стійкі до будь-яких змін на ринку та матриць SWOT – аналізу та SPACE-аналізу.

Проаналізовані в роботі методики оцінки галузевих ризиків дозволять визначити фактори, які впливають на величину ризику, та їх наслідки. На нашу думку, багатофакторний підхід до аналізу галузевого ризику - найбільш ефективний спосіб підвищити конкурентоспроможність галузі .

Оцінку галузевого ризику хлібопекарської галузі в даній магістерській роботі було здійснено за допомогою факторного аналізу та методу експертних оцінок. Підсумовуючи інформацію, отриману за даними методами, можна вважати галузь середньо ризикованою, а також було сформовано заходи щодо покращення системи ризик-менеджменту.

Ефективним інструментом регулювання змін економічного середовища функціонування підприємства виступає ризик-менеджмент, який розглядається як сукупність управлінських дій інтегрованого характеру, спрямованих на виявлення, аналіз і визначення методів впливу на ризик, основними з яких виступають: уникнення, вирівнювання, збереження, зменшення та передача ризику.

Одним із способів зниження галузевого ризику є диверсифікація. При цьому вона не впливає на рівень ризику окремих напрямків діяльності підприємства, а знижує ризик підприємства шляхом поєднання різних видів діяльності.

Формування системи ризик-менеджменту покликано забезпечити високу ефективність прийняття управлінських рішень для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємств хлібопекарської галузі.

Таким чином, оцінка галузевих ризиків є важливою при розробці інвестиційної стратегії розвитку підприємства хлібопекарської галузі. Аналіз та оцінка галузевих ризиків дає можливість виявити резерви розвитку галузей та економіки в цілому.